

Thomas Rune Knudsen
Arkæolog og
Museumsinspektør
Nordjyske Museer

Langhøjen ved Blenstrup

Et monument i langtidsperspektiv

Abstract

I 2021 blev udgravet en ikke nøjere daterbar langhøj, som var blevet udbygget i bronzealderen med gravlæggelser og tilføjelser af højfyld over flere etaper. De tre bronzealdergrave, hvoraf den ene var en hellekiste, indeholdt bl.a. fuldgrebsdolk med skede, halsring og tutulus. Derimod var der ingen neolitiske grave. Arkitektonisk minder langhøjen om barkæranlæggene, men afviger også på væsentlige punkter i en sådan grad, at der kan stilles spørgsmål ved anlæggelsestidspunktet. Udredningen af de mange faser rejser spørgsmålet om, hvad sådan et monument har betydet i et langtidsperspektiv? Ved opførslen af en langhøj skabte højbyggerne et monument med den fortælling, de ønskede at formidle. Grupper vendte tilbage og ændrede eller genopfandt en fortælling ved hvert nyt højbyggeri. Hvert indgreb var forskelligt, så hver gruppe forholdt sig til monumentet på deres egne præmisser. Igennem deres handlinger formede de stedet og dets synlighed, og anskuelsen af stedet ændrede sig drastisk igennem tiden.

Keywords: Langhøj, monument, ardspar, hellekiste, social hukommelse

Introduktion

Det er ikke alle samfund, der bygger monumenter og i de samfund, som gør, varierer monumenternes udformning, placering, opbygning og ikke mindst de sociale drivkræfter bag deres opførelse. Barkæranlæggene er de første monumenter i det danske område. Efterfølgende beboere har ikke nødvendigvis selv rejst monumenter, men de har levet i et landskab med monumenter. De har alle haft det tilfælles at have været bosat i et kulturlandskab med synlige spor i landskabet efter de kulturgrupper, der kom forud for dem.

Et af disse monumenter er et gravkompleks med en langhøj samt bronzealderhøje, som Nordjyske Museer udgravede i 2021 nær Blenstrup i Østthimmerland. Hvad der oprindeligt var blevet erkendt som en enkeltliggende, overpløjet gravhøj viste sig ved den arkæologiske udgravning at være et byggeri med mange delelementer, som havde en betragtelig tidsdybde. Udredningen af de mange faser rejser spørgsmålet om, hvad sådan et monument har betydet i et langtidsperspektiv. Mennesker er flere gange vendt tilbage til samme lokalitet og har bygget videre på monumentet, og det store tidspænd gør, at der ikke altid har været direkte kontinuitet mellem de forskellige anvendelser af stedet. I stedet må forskellige grupper på forskellige tidspunkter have vendt tilbage til stedet og forholdt sig til og handlet ud fra deres egen samtid.

Ikke alle dele af gravkomplekset har været lette at datere. Så selvom den relative anlægshistorik har kunnet udredes, så er anlægsestidspunktet fortsat et åbent spørgsmål. Langhøje af forskellig art kendes både i neolitikum og bronzealderen. På flere punkter minder langhøjen om et barkæranlæg fra tidligneolitikum, men denne datering kan drages i tvivl, da der er et fravær af jordgravede anlæg og neolitiske genstande. ¹⁴C-dateringerne peger muligvis på, at langhøjen helt eller delvist blev opført i begyndelsen af bronzealderen.

Denne artikel præsenterer udgravningsresultaterne og anlægshistorikken af en lokalitet med anlægsspor fra tidligneolitikum og frem til romersk jernalder, men også den betydningsrejse stedet har været igennem fra tidligneolitikum og frem til den blev udgravet. Der vil blive set på de enkelte anlægsbegivenheder, deres indbyrdes forhold, og hvordan stedets betydning som monument udviklede sig i et langtidsperspektiv.

Monumenter og social hukommelse

Det danske landskab er rigt på fortidsminder, hvoraf gravhøje, langhøje og megalitter har været gravanlæg samt landskabsmonumenter. De fredede bronzealderhøje er især hyppige i det nordjyske¹, men også andre steder i landet. De er ikke blot ofte synlige fra lang afstand, såfremt bevoksning og senere byudvikling tillader det, men også påmindelser om en kulturhistorie, der spænder tilbage over årtusinder.

Gravhøjene er mindesmærker. Et mindesmærke skal ikke blot skabes, men også være synligt. Dette var tilfældet ved deres anlæggelse, men også i nutiden. De er påmindelser om fortiden. Dette kan ses nedfældet i den danske fredningslovgivning, hvor grundbetingelser for gravhøjenes fortsatte status som mindesmærker søges sikret. For det første er de på grund af Museumsloven beskyttet mod ændring og destruktion, for det andet er deres synlighed, og dermed monumentalitet, er beskyttet igennem Naturbeskyttelsesloven, som sikrer ind- og udsyn til de synlige fortidsminder.

Når der tales om "fortidsminder i forfald"², så handler det ikke blot om beskyttelsen af fortidsminderne mod indgreb og ødelæggelse. Det er også et forsvar af deres værdi som monumenter og af deres synlighed i landskabet. Uden synlighed mister fortidsminderne deres værdi som kulturhistoriske landskabselementer. En gravhøj kan være godt beskyttet mod indgreb og skader på en tilgroet agerø, men samtidig være skjult af denne bevoksning. Uden synlighed mister gravhøjen en væsentlig del af dens betydning. Dette er ikke blot et synspunkt, som kan aflæses i lovgivningen, da tilsynsførende arkæologer også har påpeget det uhensigtsmæssige i, at bevoksning skjuler et stort antal af de fredede fortidsminder.³ Nordjyske museer modtager jævnligt henvendelser fra borgere, der udtrykker bekymring over et fortidsmindes pleje og synlighed. Dette udbredte synspunkt fortæller os noget væsentligt om, hvordan samtiden opfatter de synlige fortidsminder. Både lovgivningen og borgerne udtrykker, at det ikke er tilstrækkeligt, at de blot er beskyttet mod destruktion. De skal helst også være synlige. Uden synligheden mister en gravhøj en del af sin væsentlighed. Den mister sin monumentalitet. Den ophører som monument og findes i stedet som en passiv del af landskabet og ikke længere som et landskabselement.

Monumenter er mindesmærker. Det virker selvindlysende og universelt, at monumenter og minder er knyttet sammen. Monumenter er rejst med det formål at forankre en fælles fortælling om en specifik begivenhed og/eller fælles fortid til kommende generationer.⁴ Monumenter kan hjælpe med at skabe og forankre social hukommelse ved at gøre fortællingen håndgribelig og synlig.⁵ En social hukommelse er anderledes end et individs hukommelse. Den sociale hukommelse er den fælles pulje af minder og viden, som er delt af en gruppe og har en betydning for gruppens selv-

opfattelse. Den sociale hukommelse er en aktiv og foranderlig proces, hvor mennesker husker eller glemmer afhængigt af samtidens behov. Skabelsen af den fælles forståelse af individuel og gruppeidentitet kan involvere direkte, imaginære eller mytologiske slægtsforbindelser, ofte baseret på tolkningen af landskaber eller monumenter.⁶

Hvordan senere generationer har forholdt sig til et monument fortæller om, hvordan de opfattede sig selv og tiden, der kom forud for dem. For oldtidsmenneskene var påmindelser om fortiden til stede omkring dem. De levede i et landskab af monumenter. Mennesker bosatte sig i landskaber med spor efter tidligere anvendelse. Bopladser kunne bygges på gamle bopladser, gravpladser på gamle gravpladser, og de samme landskaber anvendes igen og igen. Genanvendelse var sjældent uden hensigt eller tilfældig, men derimod observerede datidens mennesker også sporene fra generationerne før dem og kunne på forskellig vis indgå i et samspil med dem til at tjene deres interesser og behov.⁷

Det samme kan siges at være tilfældet for nutiden, hvor der fortsat rejses nye monumenter. Fx førte 100-års jubilæet i 2020 for genforeningen med Sønderjylland til opførslen af flere mindesmærker rundt omkring i landet. Et mindesmærke står som en påmindelse om, hvad samtiden finder vigtigt, og de er altid aktivt til forhandling. De kan fjernes, som det er tilfældet med flere konføderale statuer i USA over de seneste år. Der kan udøves hærværk mod dem som fx overmalingen af statuen af Hans Egede i Nuuk i Grønland i 2020. Monumenter kan også forandres til bedre at stemme overens med en gruppes selvopfattelse, som ved statuen "Moderland" i Kiev, hvor det sovjetiske nationalvåben på statuen blev udskiftet med det ukrainske våbenskjold i 2023. Monumenter kan fejres, ignoreres, afvises, destrueres, udbygges eller glemmes. En social hukommelse er hverken statisk eller monolitisk, men mangefacetteret og i konstant forandring.⁸

Gravhøje i neolitikum og ældre bronzealder

Anlæggelsen af lange, primært jordbyggede gravmonumenter ses flere gange i neolitikum og ældre bronzealder. Den første langhøjsfase sker i ca. 3.700 f.Kr. Betegnelserne for anlæggene varierer i litteraturen og vil i artiklen blive kaldt barkæranlæg. Det er en fællesbetegnelse for en samling gravfund eller aflange gravmonumenter,

der deler fællestræk, men dækker over en betydelig variation.⁹ Fællestræk er en rektangulær eller trapez-formet grundplan, hvis udstrækning kan være markeret med grøfter eller stolpeindhegninger. De vil oftest være orienteret øst-vest. Anlæggene kan være dækkede af lave høje bygget af lyst sand.¹⁰

Andre hyppige anlægsspor ved barkæranlæg er en facadegrøft, fundamentgrøfter og en ikke-megalitisk gravlæggelse, selvom megalitiske gravkamre kan være kommet til på et senere tidspunkt. Facadegrøften vil være i den bredeste ende på tværs af højens længdeakse.¹¹ I grøften vil være spor efter stolper. Stolperne kan være kraftigere og mere velfunderede end, hvad der ellers er tilfældet for de fleste forhistoriske hus- og hegnstolper.¹² Ved facadegrøften kan være sket en forsætlig destruktion ved afbrænding eller lignende.¹³ Der er i flere tilfælde også gjort fund af keramik.¹⁴ Fundamentgrøfter eller stolpeindhegninger, der indrammer barkæranlægget, er typiske og kan tage mange former, og det er i visse tilfælde også de tydeligste spor efter barkæranlægget fx Mosegården øst for Horsens.¹⁵

Der foreligger ikke en samlet bearbejdning af barkæranlæggene, og ikke alle udgravninger af barkæranlæg er publicerede.¹⁶ Det er meget gennemgående, at barkæranlæggene publiceres enkeltvist, mens komparative studier på dansk grund er en mangelvare. Den nuværende forskningsstatus kan let komme til at give det indtryk, at hvert barkæranlæg var unikt, men kan variationen være udtryk for kronologisk udvikling og regionalitet, som det endnu ikke er lykkedes at afsløre? Før materialet er tilgængeligt bliver det svært at lave en grundig komparativ bearbejdning, og disse spørgsmål vil et langt stykke hen ad vejen stå ubesvarede. For nu må status være at barkæranlæggene dækker over et gravskiks- og højbygningsfænomen med en betragtelig variation.

Den anden langhøjsfase sker med megalitgravene. I starten blev der bygget dyssekamre med rektangulære grundplaner og med eller uden trædesten, stordysser og andre dysser med polygonal grundplan. Dyssekamrene kan findes anlagt i aflange gravmonumenter. Langdysserne kunne være udbygninger på de allerede eksisterende barkæranlæg, hvor der blev tilføjet nyt højmateriale, der helt eller delvist dækkede megalitgraven og gav toppen et kuplet udseende.¹⁷ Længs kanten kunne stilles store randsten som fx Bygholm Nørremark ved Horsens.¹⁸ Derimod viser Troelstrup ved

Møldrup nær Viborg tegn på, at den startede som en aflang høj og senere blev udbygget til langdysse bl.a. ved at blive forlænget.¹⁹ Jættestuer kan også findes dækket af langhøje.²⁰ Konstruktionerne kunne hermed udbygges af flere omgange både ved at tilføje fyld ovenpå eller ved egentlige tilbygninger. Det er genbrug over et langt tidspænd og på tværs af kulturgrupper.

I enkeltgravstid sker gravlæggelser i rundhøje, mens skikken aftager kraftigt i senneolitikum, selvom de aldrig forsvinder som gravskik.²¹ Enkeltgravshøjene kunne være opbygget af opkastet jord, hovedsageligt undergrundsmateriale.²² Enkeltgravshøjene er oftest lave og kan være forholdsvis uanseelige, især hvis de er kratbegroede. Enkeltgravskulturen knytter sig særligt til de sandede jorde i Jylland, og højene ligger ikke nødvendigvis særligt prominent i landskabet.²³ Til sammenligning er bronzealderens gravhøje kendetegnet ved at indtage højtliggende punkter i terrænet.

Holst har inddelt bronzealderens gravhøje i fire typer: Rundhøje, sammensatte høje, fladhøje og langhøje.²⁴ Rundhøjene er de typiske kuplede høje med cirkulær grundplan og er den altoverskyggende mest udbredte type. Gravhøjene med cirkulære grundplaner kan også være bygget sammen, så de får en ottetals-/sadelformet eller oval grundplan. Nogle gange betegnet tvillingehøje. Denne type er ofte resultatet af tilbygning eller sammenføring af to separate, mere tætliggende rundhøje.²⁵ Et eksempel på typen er Muldbjerg i Vestjylland.²⁶ Et mindre antal gravhøje med cirkulær grundplan virker til ikke at have været kuplede, men derimod med flad top. Disse fladhøje er ofte af beskeden højde, men oftest med en betydelig diameter.²⁷ Eksempler er Bredhøj ved Salling og Dansehøjen mellem Vestbjerg og Sulsted i Vendsyssel.²⁸

Inddelingen beskriver, hvordan gravhøjene fremstår i dag, men tager ikke højde for deres anlægshistorik. Rundhøje, sammensatte høje og fladhøje har alle i udgangspunktet cirkulær grundplan. Hos de sammensatte høje er det to cirkler, som er smeltet sammen, men grundformen er stadig den samme. Hvordan, de to rundhøje er blevet bygget sammen, er meget væsentligt for tolkningen af anlæggene. To rundhøje, der er bygget tæt op ad hinanden og senere forenet, er en væsentlig anden række af begivenheder end, at en rundhøj er bygget op ad og delvist dækker en allerede etableret nabohøj. Slutproduktet kan minde om hinanden, men det indbyrdes forhold for gravhøjene i de to eksempler er næppe ens. For

langhøje er grundplanen aflang, og det kan være nyttigt at skelne mellem "sande" og "falske" langhøje. En sand langhøj er anlagt med en aflang grundplan fra begyndelsen, mens den falske langhøj først har fået sin langhøjskarakter ved tilføjelse af senere materiale. En falsk langhøj er fx tvillinge- eller trillingehøje, hvor der er tilføjet materiale i hulrummene for at ombygge konstruktionen til en langhøj. Derimod vil en sand langhøj godt kunne have tilbygninger i form af rundhøje ovenpå, men den er begyndt som en langhøj.

Undersøgelser af bronzealderens langhøje sker meget sjældent, og publicering af udgravningsresultater er derfor også meget sjælden. En del af forklaringen er, at langhøjene er meget få sammenlignet med periodens gravhøje i almindelighed, og udgravninger af velbevarede gravhøje sker kun meget undtagelsesvist. De få kendte er desuden beskyttede fortidsminder. En anden del af forklaringen kan være, at langhøjene ikke er særligt synlige, når de er blevet overpløjede. Barkæranlæggene varierer i udtryk, men har grundlæggende det fællestræk, at de er jordgravede. De har anlæg, som er gravet ned i undergrunden, fx en centralgrav, en indhegning eller en facadegrøft. Derimod findes der bronzealderhøje, der kun erkendes som skygger i undergrunden, hvis de ellers overhovedet har efterladt sig nogen spor. Nordjyske Museer udgraver forholdsvis jævnligt overpløjede gravhøje, men overpløjede langhøje ses ikke. Kan det tænkes, at langhøjene næsten aldrig har haft jordgravede anlæg, men i stedet var blevet anlagt direkte på jorden?

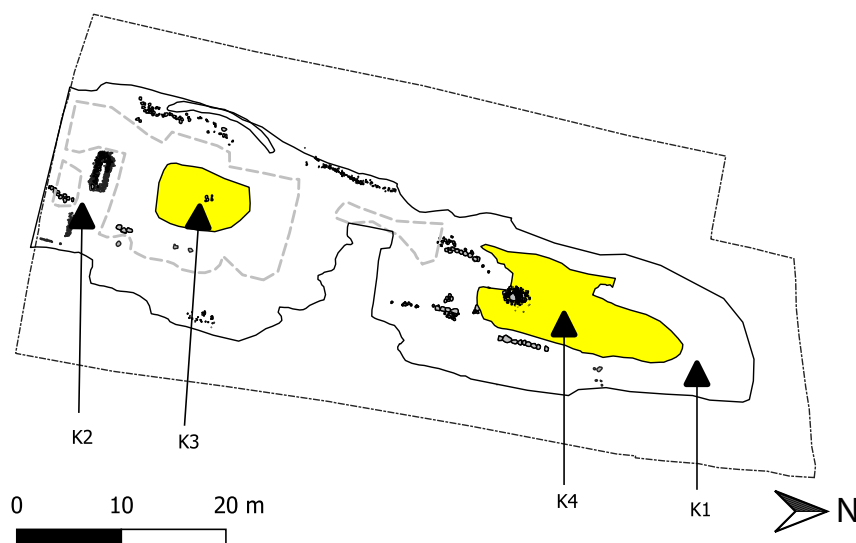
Gravkomplekset ved Blenstrup

I 2021 undersøgte Nordjyske Museer et areal syd for Blenstrup i Østhimmerland, som førte til en udgravning af ca. 2.200 m². På arealet var et gravkompleks (fig. 1), som bestod af en langhøj (K1) med tre tilføjelser i ældre bronzealder i form af gravlæggelser i tørvebyggede høje (K2-K4). I de tre bronzealdergrave (A25, A27 og A28) var der gravgaver såsom fuldgrebsdolk med skæfte, tutulus, armring og spidsgrebsdolk. Ved gravkomplekset var i yngre romersk jernalder nedsat en urne, som bl.a. indeholdt en ornamenteret benkam og -nål. Gravkomplekset var blevet anlagt på en markflade med ardspor, hvorunder der var anlægsspor dateret til tidligneolitikum.

Der er tale om en kompleks konstruktion, der ændrede udseende flere gange i løbet af brugstiden. Til gravkomplekset hører flere delelementer såsom højfyld, tørvelag, stenrækker, ralstensbræmme,

Figur 1. K1-K4 på en
forsimplet udgravnings-
plan. Med gult ses
udstrækning af tørvelag,
mens ardsorenes
udstrækning ses med
stiplet linje.

Tegning:
Nordjyske Museer.

grøfter, stolperækker og gravlæggelser. Alt sammen enten ovenpå eller gravet ned i en ældre markflade med ardspor. De mange delelementer blev anlagt på forskellige tidspunkter og næppe altid med bevidsthed om, hvad der var anlagt forud herfor. Mange af elementerne kunne kun følges over kortere strækninger, og afklaringen af deres indbyrdes sammenhæng er den største udfordring ved beskrivelsen af gravkomplekset.

Placering og landskab

Landskabet ved Blenstrup er et morænelandskab med smeltevandssand og -grus dannet under sidste istid.²⁹ Størstedelen er i dag landbrugsjord. Arealet er topografisk afgrænset af Lindemborg ådal i nord, Skibsted å i øst og Thostrup Bæk i vest. Mod syd ligger Rebild Bakker. Fra Blenstrup til udgravningsfeltet er en mindre højderyg orienteret nord-syd bestående af småbakker. På denne strækning er der seks overpløjede og tre fredede rundhøje, hvoraf den ene fredede gravhøj er den anseelige Galgebakke i udkanten af Blenstrup By.³⁰

Afrømningen af udgravningsfeltet viste, at gravkomplekset lå på en lav, langstrakt tunge svarende til langhøjens orientering. Syd for Krastrupvej sker et naturligt terrænfald, der fremhævede langhøjen i et vist omfang, selv hvis den har haft en beskeden højde. Det er kendetegnende for barkæranlæg, at ingen af dem er placeret på de højeste og mest synlige punkter i landskabet.³¹ Der var en grad af bevidst anvendelse af terrænet ved anlæggelsen, men det var ikke

hensigten, at de skulle krone landskabets højdepunkter, som det ses med mange af bronzealderens gravhøje. Da der skete tilføjelser til gravkomplekset i ældre bronzealder, må højden have steget og synligheden forøget.

Langhøjen var orienteret NNØ-SSV. De danske barkæranlæg var overvejende orienteret øst-vest med den bredeste ende i øst.³² De har en væsentlig mere ensartet orientering end på kontinentet og i sådan en grad, at det sammen med den trapezformede eller rektangulære grundplan er et af det mest konsekvente kendetegn. Der findes undtagelser såsom Oreby Skov på Sydsjælland, der er orienteret nord-syd.³³ Til sammenligning er hver tiende af de nordjyske langdysser orienteret nord-syd.³⁴ Langhøjens orientering hænger sandsynligvis sammen med, at den her kunne placeres på en forhøjning på denne led, og man herved undgik terrænforskelle under anlæggelsen.

Figur 2. Dronefoto af langhøjen under udgravning. Set fra syd.

Foto: Nordjyske Museer.

Baggrundskort: Klimadatastyrelsen.

Langhøjens dimensioner og bevaringsgrad

Langhøjens (K1) oprindelige grundplan var trapezoid eller endda en anelse skibsformet. Udfordringen med at give en beskrivelse af grundplanen hænger sammen med to faktorer. For det første blev gravkomplekset ombygget i flere omgange, hvilket slører langhøjens oprindelige udformning. For det andet blev gravkomplekset ikke afgrænset i sydlig retning, hvilket gør, at der må tages forbehold i beskrivelsen af dens form. Original 1-kort peger på, at lang-

højen var lettere skibsformet (fig. 3). Da kortet blev tegnet, var ødelæggelsen af den sydlige del allerede godt i gang som følge af den vej, som vises på kortet – så dette må tages i betragtning.

Figur 3. Original 1-kort
med udgravningsfelt nord
for Krastrupvej.

Baggrundskort: Klimadatastyrelsen.

Trapezformede grundplaner ses hyppigt ved barkæranlæg.³⁵ Grundplanerne af barkæranlæg udviser variation, fx har Storgård IV ved Fjelsø i Himmerland et udsvaj i østlige side i dens anden anlægsfase, hvilket gør grundplanen irregulær.³⁶ Bronzealderens langhøje kan have tilnærmelsesvis rektangulære grundplaner, såsom Langdos i Thisted og Svennum i Vendsyssel.³⁷ Grundplanerne kan også være ovale eller langovale, som det ses ved Tvillinghøj ved Middelfart eller Kongehøj på Als.³⁸ For de ovale langhøje må der tages i betragtning, at gentagen pløjning omkring højfoden kan give gravhøjene et mere ovalt udtryk, end deres oprindelige grundplan.

Bredden af gravkomplekset ved Blenstrup målt ud fra udstrækningen af højfyld og randsten varierer fra ca. 13-14 m i syd til 8-9 m i nord. En svag farveforskel i undergrunden underbygger denne bredde. Omkring langhøjen var en 3-4 m bred bræmme med marksten og overfladiske grøftegravninger. På vestsiden var en kort række af ralsten, som formentlig har udgjort konstruktionens største udstrækning. Bredden inklusive bræmmen passer ganske fint med den typiske bredde på barkæranlæg i Danmark.³⁹

Gravkomplekset har haft en længde på mindst 62 m. Den er gennemskåret fra øst til vest af Krastrupvej, som er en ældre vejstrækning, der med uændret vejføring også optræder på Original 1-kort. Original 1-kortet fra 1814 viser, at konstruktionen på dette tidspunkt må have fortsat i sydlig retning. Der blev i efteråret 2021 åb-

net et udgravningsfelt syd for Krastrupvej, men der var ikke spor efter gravkomplekset. Dette kan skyldes naturligt terrænfald og den mere intensive dyrkning syd for vejen. En sammenligning af koterne fra udgravningen og de høje målebordsblade viser, at der er sket en højdereduktion fra 37,68 til omkring 36,58 m.o.h. En hel meter var hermed fjernet i dette tidsrum, hvilket er nok til, at samtlige spor af langhøjen syd for vejen kan være blevet fjernet. Området nord for vejen var længe udlagt som æbleplantage, mens den sydlige del var dyrket mark. Æbleplantagens mildere drift har skånet den nordlige del af konstruktionen. På Original 1-kortet kan ses, at udpløjningen allerede var godt undervejs i 1800-tallet. Denne udpløjning gør, at langhøjens faktiske længde må baseres på et skøn. Ifølge Original 1-kortet har anlægget fortsat ca. 20-25 m længere mod syd. Gravanlægget kan med rimelig sikkerhed siges at have været mindst 80 m langt, men kan have været endnu længere.

Der er bevaret op til ca. 0,5 m højfyld, og anlægget var bedst bevaret i syd og mere slidt i nord. Den oprindelige højde var vanskelig at fastslå med sikkerhed. Barkæranlæggene er typisk ikke synderligt høje, og de kan også variere i højden, hvor den bredeste ende har været den højeste.⁴⁰ Den bredeste del af gravkomplekset mod syd er bedre bevaret, men dette kan lige så vel skyldes, at de yngre tilbygningers udpløjede materiale måske har beskyttet bedre i den sydlige del end i den nordlige. Ved barkæranlæggene og langdysserne kan højmateriale være blevet tilføjet helt eller delvist på et senere tidspunkt, hvorved selve anlæggene blev flerfasede.⁴¹

Gravkompleksets grundplan og dimensioner gør det klart, at der her er tale om et af de større gravanlæg på landsplan, men uden at der nødvendigvis er tale om en ny rekordholder. Både barkæranlæggene, Barkær og Mosegården er større.⁴² Hertil er der langdysser, fx Trinderup Krat ved Hobro og Tastrup ved Skive, som er markant større.⁴³ Grundplanen peger i retning af, at langhøjen (K1) kan være anlagt i tidligneolitikum. Som det bliver tydeligt i de følgende afsnit, kan der dog være grund til at se nærmere på helheden, før der drages en konklusion.

Langhøjens højfyld og sten

Langhøjens højfyld fremstod overvejende som et sammenhængende, homogent lag, hvilket tyder på, at den må være anlagt i en omgang. Højfylden var mørkebrunt, kompakt og finkornet, og

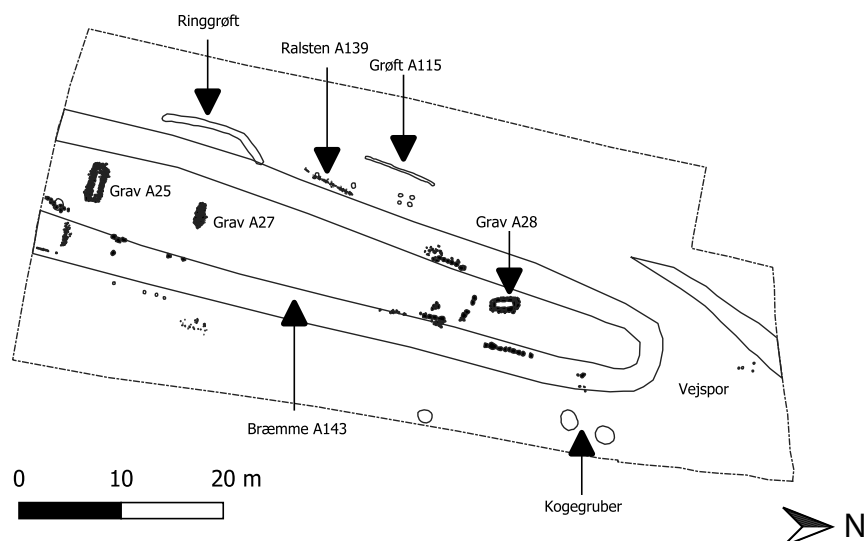
højopbygningen adskilte sig tydeligt i materialevalg fra de senere tilføjelser. Ligeledes var den betydeligt anderledes end det lyse, sandede undergrundmateriale, som anvendes i barkæranlæggene.⁴⁴ I modsætning til flere barkæranlæg ser det ud til, at den ikke-tørvebyggede del af langhøjen var udlagt på mere eller mindre samme tid og ikke inddelt i sektioner. Sektionsopdeling med tværgående stenrækker eller pæleforløb er set ved flere barkæranlæg, fx Barkær og Bygholm Nørre-*mark*.⁴⁵ Sektionerne er tolket som markeringer til arbejdsholdenes områder eller støtteværktøjer til udlægning af højens form.⁴⁶ Ved langhøjen i Blenstrup tyder det derimod på, at højopbygningen er blevet opfattet som en enkeltstående begivenhed, hvor højens overordnede form og størrelse blev fastlagt på samme tid.

Ikke alle barkæranlæg eller langdysser er med højopbygning. Derimod kan højfyld være kommet til på et senere tidspunkt eller de kan have stået fyldtomme. Det er et typisk billede for disse barkæranlæg, at de har en lang anlægshistorik med flere ombygninger. Variationen hos barkæranlæggene er meget stor, og nærmest ingen er identiske, men det er forholdsvist gennemgående, at de har udviklet sig i flere tempi, såsom markering, opbygning, gravlæggelse, nedbrydning og tildækning.⁴⁷ Et klassisk eksempel er Bygholm Nørre-*mark*. Her blev der først indhegnet en plads med en husbygning, som senere blev revet ned og et gravanlæg anlagt samme sted. På samme tid blev anlagt et par småbygninger og endnu et gravanlæg. I det tredje stadie blev bygningerne og stolpeindhegningen fjernet, og der blev etableret tværgående pælerækker. I det fjerde stadie blev der tilføjet højfyld, og den blev indkredset af randsten.⁴⁸ Flere århundreder senere blev anlægget ombygget til langdysse med nye tilføjelser af højfyld, randsten og megalitisk gravkammer.⁴⁹

Gravkomplekset ved Blenstrup havde randsten, og de havde en diameter på ca. 50 cm. De fleste blev erkendt på den nordlige og østlige side. De har sandsynligvis været sat langs hele langhøjen og afgrænset højfyldet. Flere af stenene er sat ovenpå højfyld, mens andre var sat i oldtidsmulden. Enten var randstenene blevet sat på et senere tidspunkt, ellers også har opbygningen været en rodet affære, hvor højfyld og sten blev tilføjet i en løbende arbejdsgang, og hvor stenenes indbyrdes placering var vigtigere end det materiale, som de blev sat i.

Figur 4. Renset udgravningsplan i undergrunds-niveau med de mest væsentlige anlæg, randsten, stenkonstruktioner og bræmme (hvidt område).

Tegning:
Nordjyske Museer.

En 3-4 m bred bræmme med marksten kunne erkendes udenfor randstenene (fig. 4). Bræmmen (A143) virker til at have afgrænset langhøjen i dens fulde længde. Markstenene lå i omrodet materiale, men de holder sig næsten alle sammen pænt indenfor bræmmen, der kunne erkendes som en svag aftegning i undergrunds-niveau. På den vestlige side kunne erkendes en kort grøft med ralsten (A139), som virker til at være en ydre afgrænsning. Ved langsiderne blev erkendt en mørk grøft (A115) med en bredde på ca. 30-40 cm. Grøften var tydeligst på vestsiden, men kunne også anes på østsiden.

Bronzealderhøjene

For langhøjen ved Blenstrup er det muligt, at centralgraven lå i den sydlige del, fx under Krastrupvej, og ikke var bevaret. De tre grave anlagt i gravkomplekset er fra bronzealderen og repræsenterer separate anlægsskifter (K2-K4).

Den sydlige grav (A25) lå fire meter nord for Krastrupvej. Den kan have været en del af en rundhøj (K2), men dette er svært at afgøre. Det er også muligt, at den var anlagt direkte ned i langhøjen og uden nogen højopbygning. Graven er orienteret ØNØ-VSV og lå hermed på tværs af langhøjens længdeakse. Graven havde ydre mål på 3,7 x 1,4 m og bestod af hundredvis af stablede knyt-nævesten. En mindre mængde sten var skredet ned i graven, men ellers virkede den uforstyrret. Omkring graven var både spor efter graveaktivitet samt henkastet undergrundsmateriale, som formentlig var opstået under anlæggelsen af graven. I bunden

var de indre mål blot 2,4 x 0,4 m. Der var næppe tale om stenpakning omkring en egestamme- eller plankekiste, da bredden ville være utilstrækkelig.

Figur 5. Den stenbyggede grav i syd (A25).

Foto: Nordjyske Museer.

I graven var der adskillige gravgaver, hvor den mest bemærkelsesværdige var en fuldgrebsdolk eller kortsværd med åben hæftebue og rund grebknop. Tilhørende dolken blev fundet en skede af organisk materiale, eventuelt presset birkebark. I graven var desuden en tutulus, en bøjlenål og en bæltékrog (fig. 6). Dolken kan dateres til bronzealderens per. II og eventuelt sidst i 1400-tallet f.Kr., mens bøjlenålen er hyppig i 1500-1400-tallet f.Kr. Gravgaverne gør, at graven dateres til bronzealderens per. II, og at den hermed har været tilnærmelsesvis samtidig med rundhøjen (K2) og den centralgrav (A27), som ligger 9 m længere mod nord. Der blev ikke erkendt højfyld eller lignende i forbindelse med graven, selvom dette muligvis kan skyldes bevaringsforholdene.

Omkring 9 m nord for grav A25 lå grav A27, som var centralgraven i en rundhøj (K3). Til rundhøjen var bevaret en tørveopbygning og dele af en dårligt bevaret ringgrøft, som kun lige akkurat nåede ned i undergrunden. I den sydlige del er der erkendt brede grøftegravninger langs gravkomplekset, men disse var ikke synlige længere mod nord. Det er derfor sandsynligt, at disse grøfter bør relateres til rundhøjens anlæggelse. Graven var orienteret ØNØ-

Figur 6. Fuldgrebsdolk eller kortsværd med åben hæftbue og rund grebnap, tutulus, bøjlenål og bæltékrog.

Foto: Nordjyske Museer.

VSV, så den ligger på tværs af langhøjens længdeakse. Omkring graven var tørvebygget højfyld, og den var gravet ned i langhøjens mørkebrune højfyld. Graven lå ca. 20 cm over undergrunds niveauet. Den var opbygget af hovedstore sten langs kanten og knytnævestore sten centralt. Graven var lettere skibsformet, hvor kantstenene stak ca. 20 cm højere op end stenlejet i midten. Gravens indre mål er 1,9 x 0,4 m. Stenene repræsenterer sandsynligvis stenpakningen til en egetræskiste. Mellem stenene i bunden blev fundet en endedup af

bronze og resterne af en mulig tutulus. Graven skal sandsynligvis dateres til ældre bronzealder, eventuelt per. II.

Den nordligste grav var en helle- eller stenkiste (A28), som hørte til en nordlig, tørvebygget gravhøj/udvidelse af gravkomplekset (K4). Umiddelbart virker den tørvebyggede tilføjelse til at holde sig pænt indenfor langhøjens grundplan, og den skal måske nærmere tolkes, som en lille gravhøj end en længdeudvidelse. Tørveopbygningen er anlagt ovenpå det mørkebrune højfyld og når helt ud til randstenene, som udgør en hesteskoform. Hellekisten blev fundet lige under det moderne, pløjelag, som over hellekisten kun var ca. 15-20 cm tykt. Graven var orienteret nord-syd og lå hermed en anelse forskudt i forhold til langhøjens længdeakse, hvilket underbygger tolkningen af, at hellekisten sammen

Figur 7. Rundhøj og stenleje til grav (A27). Omkring graven ses ardsfor.

Foto: Nordjyske Museer.

med tørveopbygningen er en yngre tilføjelse til gravkomplekset. Hellekisten var dækket af et 3,3 x 2,4 m stort stentæppe, hvori der bl.a. indgik to knusesten samt en løber fra en skubbekværn. Under stendækket lå fem dæksten på toppen af hellekisten. Kisten var opbygget i et enkelt stenskitte, hvor kistens indre mål var 1,7 x 0,4 m. Bunden bestod af en lettere irregulær stenlægning af knytnævestore og mindre sten.

Figur. 8. Hellekiste (A28)
med gravgaver.
Foto: Nordjyske Museer.

I midten af hellekisten lå sorteret, brændt knoglemateriale fra en mand, som var død i alderen 28-48 år. Det gravlagte individ var blevet brændt andetsteds for derefter at blive stedt til hvile i hellekisten. Vedkommende var blevet gravlagt med bl.a. et bronzesværd eller -dolk med firkantet grebknop og en halsring, som var brudt i flere mindre stykker (fig. 9). Gravgodset daterer graven til bronzealderens per. III. Dette passer udmærket med, at brandgrave kan findes i kombination med stenkister og højbyggerier i denne periode.⁵⁰ Denne gravlæggelse var med undtagelsen af urnen den yngste gravlæggelse i gravkomplekset. Den nordlige udbygning af gravkomplekset var således det sidste højbyggeri, der skete på stedet.

Gravene er veldaterede pga. gravgaverne, som understreger, at gravene og de højtilbygninger, som de er en del af, skal dateres til bronzealderens per. II og III. Højopbygningerne adskiller sig entydigt fra langhøjens ældre fyld, da der er tale om tørveopbygning,

Figur. 9. Bronzesværd eller -dolk med firkantet grebnap, itubrudt halsring, spiralfibula samt ragekniv.
Foto: Nordjyske Museer.

der ser helt anderledes ud. Bronzealdertilføjelserne (K4) er anlagt ovenpå langhøjen og har højst sandsynligt givet gravkomplekset et kuperet udseende. Rundhøjen (K3) ville have haft en diameter på ca. 16-20 m og kan delvist have dækket den sydlige grav (A25). En mulig forklaring på dette er, at den sydlige grav enten var uden højopbygning og ganske enkelt blev anlagt direkte ned i langhøjen, eller at højopbygningen for den sydlige (K2) og midterste (K3) grav vitterlig mødtes og dannede en sadelformet sammenbygning. Dette ses ved bl.a. Muldbjerg, hvor begge grave også er fra samme tidsperiode, og det er sandsynligt, at der her har været direkte slægtskab eller kendskab imellem de gravlagte.⁵¹

Gravene ser ud til at være gravet ned i langhøjens højfyld i forskelligt omfang. Der er kun ganske få forstyrrelser af langhøjens højfyld heriblandt en større forstyrrelse i sydøst. Derimod virker det til, at senere ombygninger vitterligt har været tilføjelser til frem for indgreb i langhøjen. En mulig undtagelse er den nordlige tilbygning (K4), hvor stenene antyder, at der har været en afslutning og efterfølgende udvidelse i nordlig retning. Der kunne dog ikke erkendes væsensforskel i højfyld og aftegningen i undergrunden, hvilket indikerer, at langhøjen er udlagt i én omgang. Såfremt langhøjen var anlagt med en centralgrav, må denne være enten under eller syd for Krastrupvej. Det er også i syd, at langhøjen er bredest, så det virker ikke usandsynligt, at en eventuel centralgrav har ligget her, men er fjernet af det højere dyrkningsslid syd for Krastrupvej.

Urne og øvrige genstande

På østsiden af rundhøjen (K3) var nedsat en urne. Knogleresterne var meget fragmenterede, men de kunne fastslås at stamme fra et voksent individ. Urnen var dekoreret med vinkelbånd og kan dateres til yngre romersk jernalder. Foruden de humane rester indeholdt urnen flere ornamenterede gravgaver, som alle var af ben såsom bennåle, en benkam og en tenvægt (fig. 10). Urnen var sidste gravlæggelse ved gravkomplekset og den eneste gravlæggelse, som ikke har medført en ændring af langhøjen.

Lidt nord for gravkomplekset blev fundet et meget medtaget lerkar, hvis gods og magring gør, at det sandsynligvis er neolitisk. Lerkarret indeholdt ingen brændte knogler, så det er næppe en urne. Ved maskinafrømningen af gravkomplekset blev der fundet en d-pil fra yngre enkeltgravskultur. Pilespidsen blev fundet i nærheden af den ene rundhøjs centralgrav (A27). Herudover var spredt flinteaffald, som fordelte sig jævnt over udgravningsfladen og lod til at knytte sig til højfyldet.

Anlægsspor i undergrunden

Der var kun ganske få anlægsspor i undergrunden: Ringgrøften til rundhøjen (K3), hellekisten (A28) og den sydlige gravlæggelse (K2/A25). Disse er alle udtryk for yngre tilføjelser til gravkomplekset og tilhører ikke langhøjen. Ingen af grøfterne har sat sig spor i undergrunden. Der var også kun ganske få stenspor efter randsten, og disse gik ikke særlig dybt. På dette punkt er langhøjen bemærkelsesværdig, da der ikke var sikre spor af den i undergrunden, men den derimod kun fandtes som stenstrukturer, højfyld samt overfladiske nedgravninger i oldtidsmulden. Ingen af de hyppige elementer af barkæranlæg kunne med sikkerhed konstateres ved langhøjen fra Blenstrup. Der blev som tidligere be-

skrevet fundet anlægsspor i form af delvist bevarede grøftforløb og randsten, selvom det var bemærkelsesværdigt, hvor overfladisk den var funderet.

Udenfor langhøjen blev erkendt flere anlæg, som respekterede langhøjens udstrækning inklusiv den stendækkede bræmme. Mod nord var en kortere strækning af et vejforløb bestående af to parallelle hjulspor, der var ved at udvikle sig til en hulvej. Vejforløbet var orienteret NV-SØ og snoede sig om vestsiden af langhøjen. Vejen ligger med ca. 4-5 m's afstand til langhøjen, og eftersom den respekterer langhøjen, må vejen være yngre end denne. Der er ingen naturvidenskabelig datering af hjulsporene, men sporvidden på 1,2 m muliggør, at det kan være hjulspor fra oldtiden.⁵²

Øst for gravkomplekset mod syd var fire tætliggende stolpehuller med blegt fyld. De havde en dybde på ca. 30-40 cm og samme orientering som langhøjen. Vest for gravkomplekset var også fire stolpehuller. De havde en dybde på ca. 15-40 cm. De fire anlæg dannede tilsammen en firkant på 1,2 x 0,8 m. Eftersom alle stolpehullerne ligger udenfor langhøjen, er det nærliggende, at de først er kommet til efter, at langhøjen var blevet anlagt.⁵³ Udgravningerne af bl.a. Bygholm Nørremark og Frydenlund I på Sydvestfyn viser, at barkæranlæggene kan overlejlre tidligneolitiske stolpebyggede bygninger.⁵⁴ Det er muligt, at stolpehullerne øst for gravkomplekset er neolitiske, mens stolpehullerne i vest er fra yngre bronzalder. En tolkning af konstruktionerne er meget udfordrende, men grundet fundkonteksten vil et godt bud være, at de på en eller anden måde var relateret til gravkulten.

Øst for den nordlige tilbygning (K4) var tre kogegruber, og syd for Krastrupvej blev fundet en enkelt, meget nedslidt kogegrube. Diameteren af kogegruberne er op til 1,5-2,0 m, og de var ca. 20-30 cm dybe. Kogegruberne var forholdsvis fladbundede og indeholdt ildpåvirkede sten og trækulslag i bunden. Kogegruber beliggende ved bronzalderens gravhøje er et kendt fænomen.⁵⁵

Ardspor og anlæg under gravkomplekset

Under markfladen med ardspar var et mindre antal anlægsspor som spredte stolpehuller og trækulsførende gruber. I det omfang, som det var muligt at afgøre, ser disse anlæg ud til at være ældre end ardsporene. Der kan ikke udskilles egentlige konstruktioner, hertil var anlæggene for få og spredte. Ardsporene, som dækkede

235 m², lå under den sydligste to tredjedel af langhøjen, men var bedst bevaret i syd (fig. 7). De gav sig til kende som lysegrå eller lysebrune til gråbrune striber i overgangen mellem et ca. 5-10 cm tykt lag oldtidsmuld og undergrunden. Sporene lå på kryds og tværs. I hovedreglen var de orienteret langs med eller på tværs af langhøjens orientering. Ardsporene kan stamme fra en eller flere pløjninger på stedet, og det var ikke muligt at udskille stratigrafi mellem ardsporene. Visse steder lå ardsporene ganske tæt, men overvejende havde de en forholdsvis regulær indbyrdes afstand på ca. 15-25 cm.

Ardsporene og gruberne vidner om, at der har været anlægsaktivitet på stedet forud for opførslen af langhøjen. Mængden af genstandsmateriale under langhøjen var ganske beskeden og begrænser sig til en håndfuld flintafslag. Det lave antal af anlægsspor gør, at det også er muligt, at der aldrig har været særlig intens aktivitet på stedet. Anlæggene gør det dog klart, at langhøjen ikke var anlagt på uberørt jord.

Flere forklaringer kan gives på, hvorfor der kunne findes anlægsspor under langhøjen. En årsag kan være at det var bekvemmeligt at opføre højen på en forladt boplads eller andre steder, hvor der tidligere har været menneskelig aktivitet, da skoven allerede var ryddet her.⁵⁶ Forudgående handlinger på stedet udført af enten højbyggerne eller deres forfædre kunne udtrykke en tilknytning til jorden og demonstrere et landkrav, der gik flere generationer tilbage.⁵⁷ Begge årsager kan også være med til at forklare hvorfor, der blev fundet ardspar under store dele af langhøjen.

Det er ikke ualmindeligt at finde ardspar under rundhøje og megalitter. Ardspar er også set ved flere lejligheder under barkæranlæg fx Højensvej Høj på Sydfyn og Brendkroggård i Midtjylland.⁵⁸ Det er dog langt fra under alle barkæranlæg, at der er erkendt ardspar. Beck har i sin artikel om barkæranlægget Højensvej Høj flere overvejelser om ardspar og det tidligneolitiske agerbrug.⁵⁹ Heriblandt hæfter hun sig ved hvor relativt sjældent, at der er registreret ardspar fra tidligneolitikum I (TN I). Fundbilledet kan hænge sammen med under hvilke forhold udgravningerne er blevet gjort. Man kan derfor også overveje, hvorvidt ardspar måske er mere hyppige under barkæranlæggene end de umiddelbart fremstår. Hertil hører naturligvis også problematikken i at datere ardsporene, som også

gør sig gældende med ardsporene under langhøjen ved Blenstrup. Markfladen må være ældre end langhøjen og yngre end de underliggende anlæg. Dateringsproblematikken vil blive uddybet i forbindelse med tolkningen og diskussionen af gravkomplekset.

Tolkning og datering af gravkomplekset

Undersøgelsen gør det klart, at det var et kompliceret gravkompleks præget af gentagne ændringer og tilføjelser. Det har også længe været velkendt, at barkæranlæg er særdeles dynamiske i deres udtryk, og at det ikke er usædvanligt at finde megalitgrave i barkæranlæg.⁶⁰ Typeadskillelsen mellem barkæranlæg og langdysser kan derfor blive sløret. Der er også i flere tilfælde bygget rundhøje ovenpå barkæranlæg i ældre bronzealder.⁶¹ Udfordringen ligger derfor i at udskille de mange delelementer og forstå deres indbyrdes forhold.

¹⁴C-dateringer til neolitikum

Langhøjen mangler en grundlæggergrav. Den er også arkitektonisk atypisk for et barkæranlæg. Den mangler typiske anlægstræk såsom facadegrøft og fundamentgrøfter. Facadegrøften kan bortforklares ved, at den burde være anlagt i syd, og derfor sandsynligvis ikke var bevaret. Hertil kan det fremhæves, at der fandtes grøftegravninger samt en stenførende bræmme omkring langhøjen, men at disse lidt atypisk ikke har sat sig spor i undergrunden.

Der blev lavet 14 ¹⁴C-dateringer fra lokaliteten.⁶² Syv af dateringerne hører til tidligneolitikum, hvoraf to dateres til 3779-3643 f.Kr., mens fem andre dateres til 3634-3349 f.Kr. Det kan være fristende at tolke ¹⁴C-dateringerne til at have en umiddelbar og uomtvistelig udsagnsværdi, men der kan være grunde til at mane til forsigtighed. Prøverne stammer fra jordgravede anlæg under eller langs med langhøjen og ikke fra anlægsspor, som med sikkerhed hører til konstruktionen. Prøvematerialet med de tidligneolitiske dateringer er med en enkelt undtagelse alle af trækul, og der er hermed en risiko for, at prøvematerialet kan have haft en egenalder, som giver en ældre datering end tidspunktet for anlæggenes brug. De tidligneolitiske dateringer må siges at præsentere en terminus post quem i tidligneolitikum, mens bronzealdergravene (A25, A27 og A28) vil give en terminus ante quem til bronzealderens per. II. Disse forhold

medtaget er det alligevel påfaldende at halvdelen af udgravningens ^{14}C -dateringer falder i tidsrummet for anlæggelsen af barkær-anlæg i Danmark.

Under langhøjen var som nævnt markfladen med ardspor, men pga. den lave andel af makrofossiler fra ardsprene var kun en enkelt ^{14}C -datering mulig. Denne datering faldt i enkeltgravstid (2772-2569 f.Kr.). I en periode som ikke er kendt for hverken langhøje eller -dysser, men derimod for mere beskedne rundhøje overvejende fremstillet af undergrundsmateriale. I det omfang, det har været muligt at afgøre, virker anlæggene i undergrunden til at være stratigrafisk ældre end ardsprene. En enkelt ^{14}C -datering kan næppe påstås at have en stor udsagnsværdi, da alt er bundet op på en enkelt prøvetagning. Alligevel er det væsentligt at få fremhævet denne datering, da den trods alt understøtter, at ardsprene er yngre end de underliggende jordgravede anlæg. Fra markfladen er gennemført flere pollenanalyser, som peger på et åbent landskab, mens marken var i brug.

^{14}C -dateringer til bronzealder

Fra den omkransende, overfladiske grøft (A115) på vestsiden af langhøjen er gennemført tre ^{14}C -dateringer. Dette er de eneste dateringer, som er fra selve langhøjen, selvom det naturligvis er diskutabelt, hvornår i langhøjens livsbiografi, at grøftegravningerne er sket. For barkæranlæggene vil anlæggelse af grøftanlæg ofte være noget af det første der sker.⁶³ En af dateringerne falder i henholdsvis yngre senneolitikum (1981-1873 f.Kr.), mens de to andre dateringer ligger i bronzealderens per. I (1687-1496 f.Kr.). Der er to andre ^{14}C -dateringer fra den nordlige udvidelse. Den ene er fra under hellekisten (A28) og dateres til yngre senneolitikum (2031-1881 f.Kr.), mens den anden datering, fra en grøft på den vestlige side, falder i bronzealderens per. I (1692-1532 f.Kr.). Såfremt dateringerne er korrekte, så viser de, at grøften omkring langhøjen ikke er hverken tidlig- eller mellemneolitisk, men derimod et bronzealderfænomen. En mulighed er, at grøften (A115) er en genmarkering af langhøjen i den tidlige bronzealder.

Lighed med bronzealderens langhøje

En datering af langhøjens anlæggelse til den tidlige bronzealder vil kunne forklare, hvorfor langhøjen på flere punkter afviger fra de

kendte barkæranlæg. For det første er der ikke erkendt nogen neolitisk gravlæggelse eller fundet genstande fra tidligneo-litikum. For det andet var der ikke anlægsspor i undergrunden såsom facadegrøft eller fundamentgrøft. Disse arkitektoniske træk er ellers hyppige ved barkæranlæggene. For det tredje består højopbygningen af mørkt materiale og ikke lyst undergrundsmateriale. Ingen af punkterne er dødsstødet for en tolkning af langhøjen til tidligneo-litikum, da de kommer med forbehold for bevaringsgrad og den store variation, der i øvrigt allerede kendes fra barkæranlæggene. Ligesom de monumentale dimensioner og grundplanen begge vil passe fint overens med de kendte barkæranlæg. Dateringen af langhøjen er i høj grad en vægtning af de forskellige observationer og vil afhænge af de øjne, der ser.

Hvis ¹⁴C-dateringerne tages for pålydende, så antyder de, at der i tidligneo-litikum var bopladsspor eller lignende anlægsaktivitet på stedet i form af gruber og stolpehuller. I enkeltgravstid bliver der anlagt en mark på stedet. På denne mark bliver anlagt en aflang gravhøj i begyndelsen af bronzealderen med højfyld, randsten, grøfter og en bræmme af marksten på ydersiden. Under byggeboomet af gravhøje i bronzealderens per. II bliver der anlagt mindst en rundhøj (K3) ovenpå langhøjen og endnu en gravlæggelse med eller uden høj (K2) umiddelbart syd herfor. I bronzealderens per. III bliver der lavet en hellekiste (A28) på den nordlige del af langhøjen, hvor der i den forbindelse også tilføjes nyt højfyld (K4).

Bronzealderens langhøje bliver kun sjældent udgravet. Langhøjen ved Svennum i Vendsyssel indeholdt spor efter en egestamme-grav og en plankebygget grav, og begge lå centralt og på samme led som langhøjens orientering. Den var ca. 42 m lang, 12 m bred og 2,5 m høj. Grundplanen var rektangulær med afrundede hjørner, og den er orienteret tilnærmelsesvis NV-SØ.⁶⁴ Langdos i Thisted er et monumentalt byggeri, som oprindeligt har været hele 175 m langt, hvoraf en femtedel er blevet sløjfet, men hvor der bl.a. blev fundet et gravkammer med bronzegenstande fra ældre bronzealder. Bred-den er ca. 14-16 m, og den er omtrent 2 m høj. Grundplanen er umiddelbart lidt irregulær, da der er flere formodede tilbygninger. Langdos er orienteret tilnærmelsesvist NV-SØ.⁶⁵ På visse punkter har de to langhøje ligheder med langhøjen ved Blenstrup fx bredden og den lettere nordlige orientering.

Højden af langhøjen er ukendt, men det er tænkeligt, at den har været forholdsvis lav eftersom, der ikke er flere meter højfyld gemt under de tørvebyggede tilføjelser. På dette punkt vil konstruktionen hermed være mere lig barkæranlæggene end bronzealderens langhøje. Hvis den har været relativ lav, må dens synlighed heller ikke have været særlig stor før, at den blev udvidet i ældre bronzealder per. II-III. Såfremt langhøjen var lav og ikke kuplet som Langdos eller Svennum, så ville dette også gøre det lettere at færdes på højfladen. Sædvanligvis er bronzealderens gravhøje kuplede, men der findes undtagelser såsom fladhøje, hvor der er et stort plant areal på toppen. Man kan næsten kun spekulere på, hvorvidt toppen af langhøjen også var flad, og hvad det betød for de handlinger, der kan have foregået der?

Langhøj i langtidsperspektiv

Gravkomplekset ved Blenstrup har en lang tilblivelsestid uafhængigt af, om langhøjen blev anlagt i tidligneolitikum eller først i den tidlige bronzealder. Den første påviselige handling på stedet var et mindre antal gruber og lignende anlæg i tidligneolitikum. På dette tidspunkt var der intet monumentalt på stedet, og valget af placering skete uden kendskab til at følgende generationer ville bruge stedet til højbyggeri. Efterfølgende blev stedet udlagt som mark, og i den forbindelse kan området være blevet ryddet for krat og træer. Det er en mulighed, at ardsporene er udtryk for rituel pløjning, men grundet dateringsproblematikken er det svært at anslå tidsrummet mellem markarbejdet og langhøjens opførsel, så det er ganske sandsynligt, at ardsporene ligesom den forudgående grubebegravning ikke skal betragtes som forarbejde til monumentopførslen.

Derimod kan de indirekte konsekvenser af disse handlinger have været medvirkende til valget af langhøjens placering. Der er et terrænfald på stedet, som giver en god synlighed fra syd, men det er ikke den mest prominente placering i landskabet. Synligheden af langhøjen fra lang afstand har hermed antageligt været en faktor, men ikke altafgørende for valget af placering. Rydningen af landskabet, som markdyrkningen foranledigede, kan have skabt et åbent areal, hvor det var lettere at bygge en stor konstruktion. Pollenanalyserne indikerer, at landskabet allerede var forholdsvis åbent, da marken var i brug, og det var også åbent, da langhøjen blev bygget.

Langhøjen kan også være placeret og orienteret med hensyn til andre gravlæggelser eller monumenter i området. Denne betragtning er væsentlig såfremt langhøjen først blev anlagt efter, at landskabet var helt eller delvist præget af monumentbyggeri, men mere uvæsentlig hvis, den blev anlagt i tidligneolitikum. Nord for langhøjen er en gravhøjsrække. De sydlige udbygninger (K2 og K3) og langhøjens nordlige udbygning (K4) forstærkede forholdet mellem langhøjen og gravhøjsrækken, da den blev en integreret del af den. Synligheden blev også væsentligt forbedret med højdeforøgelsen. I anlæggelsen af bronzealderhøjene har man i datiden forholdt sig til, at der allerede fandtes et monument på stedet. Dette monument valgte man at fremhæve og udbygge. Gravlæggelserne blev kædet sammen med betydningen af det forudgåede monument, og derved blev forbindelsen til foregående generationer fremhævet.

Efter anlæggelsen har langhøjen ligget ubrugt hen i antageligvis adskillige generationer. Det er muligt, at langhøjen i perioden er blevet vedligeholdt, og at det er i denne periode, at hele eller dele af randstenskæden er blevet etableret. Derudover er grøften omkring langhøjen muligvis en genmarkering, som er foretaget i bronzealderen. Byggeriet af langhøjen har indebåret omfattende ressourceforbrug i tid og materialer, så handlingerne viser, at den i sin samtid har været betydningsfuld. Den sociale hukommelse omkring den, handlinger ved dens opførsel, ritualerne ved den formodede gravlæggelse og den afdødes individuelle og gruppeidentitet vil have været kendt i årtierne efter opførslen. En social hukommelse er ikke statisk, men foranderlig, og hvad der var alment kendt i en kulturgruppe, kan ændre sig eller gå tabt mellem to generationer eller på et par århundreder, især hvis gruppen er uden skriftsprog.⁶⁶ Hvis monumentet stod alene, kunne alle detaljerne sagtens gå tabt på kort tid og tilbage ville stå et monument, hvor fortællingen er gået tabt, men dens monumentalitet stadig projicerer dens vigtighed til omverdenen.

Hvad der skete i området frem til bronzealderhøjenes opførsel, er sigende for i hvor høj grad langhøjen bibeholdt sin monumentalitet. Såfremt den hurtigt groede til og blev skjult i bevoksning, mistede den sin synlighed. Nærliggende bebyggelse kunne have medført, at der skete fældning af træer og græsning, så langhøjen fortsat var synlig. På tidspunktet for bronzealderhøjenes anlæggelse

se var stedet stadig væsensforskelligt nok fra dagliglivet til at være blevet fundet egnet til gravlæggelser samt decideret udbygning og synliggørelse af langhøjen.

Denne synliggørelse af stedet skete i flere omgange. De to sydlige grave og den tilhørende højbygning er begge dateret til bronzealderens per. II, mens hellekisten og tilhørende højbygning, er dateret til bronzealderens per. III. Den arkæologiske udgravning peger på, at den nordlige udvidelse har fejret langhøjen ved at fremhæve dens form yderligere med en forhøjelse, som har respekteret formgivningen. Graven med hellekisten har samme orientering som gravhøjen, mens de to andre gravlæggelser er orienteret på tværs af gravhøjens længdeakse. De to andre gravlæggelser førte også til større synlighed, og i hvert fald den ene var en rundhøj, og højbyggerne indskrev den på denne måde til trods for placeringen i bronzealderens rundhøjstradition. Det arkitektoniske valg førte også til en ændring af langhøjens udseende. Man fremhævede ikke blot monumentet, men ændrede det og udtrykte en tilknytning til fortiden, men også til samtidens gravskik, hvor man fremhævede rundhøjen og den afdødes identitet som noget separat.

De to sydlige grave er placeret med kort afstand fra hinanden. Hvorvidt de mødtes og dannede en tvillinghøj, eller den sydligste var nedgravet nær randen af rundhøjen, er væsentligt for, hvordan deres indbyrdes forhold bør tolkes. I det første scenarie sammenknyttes højene fysisk og forstærker en samhörighed, men i det andet scenarie fremhæves rundhøj K3, mens K2 tillægges en mere sekundær betydning. I begge scenarier fremhæves rundhøjen og den fortælling, som monumentet symboliserede i samtiden. Et tredje scenarie er, at den sydlige grav blev anlagt før rundhøjen og var relateret til langhøjen. Især hvis denne grav vitterligt var uden højfyld. I anlæggelsen af selvsamme grav er det også værd at nævne, at man havde gravet ned i langhøjen. Man havde ikke blot tilføjet materiale, men udført et begrænset, men alligevel destruktivt indgreb i langhøjen. Et indgreb der potentielt kunne have forstyrret gravfreden for en grundlæggergrav. Handlingen illustrerer både et stort ønske om tilknytning til langhøjen, men også at monumentet ikke blev anset som fredhelligt. Derimod var langhøjen et monument, der kunne forandres efter behov, som også de to andre gravlæggelser gør det klart.

I udkanten af gravkomplekset blev der i yngre romersk jernalder nedsat en urne. Urnen blev nedsat efter et betragteligt tidsspænd, så der var næppe noget direkte kendskab til gravkomplekset udover dets monumentalitet. Urnen blev ikke nedsat i nærheden af de andre begravelser, men blev i stedet placeret for sig selv. Nedsætningen af urnen gør det klart, at gravkomplekset på dette tidspunkt var synligt i landskabet. Urnegravens synlighed ville hurtigt forsvinde, men gravlæggelsen lånte fra gravkompleksets monumentalitet igennem sin placering. Brandgravskikken indebærer i sig selv ikke stor synlighed, men i dette tilfælde blev urnen knyttet til et synligt landskabselement. Vedkommende blev gravlagt på stedet, hvor der i fordums tid også var sket begravelser.

I tiden efter den sidste gravlæggelse sker der skade på gravkomplekset. Original 1-kortet fra 1814 viser, at langhøjen på dette tidspunkt begyndte at blive udpløjet, og der var anlagt en vej på tværs af den. Monumentet blev siden yngre romersk jernalder ignoreret og til sidst glemt. Den var ikke længere en del af den sociale hukommelse, men betragtet som en naturlig del af landskabet. Senere blev der bygget en mindre murstensbygning langs grusvejen, hvoraf fundamentet kunne erkendes under den arkæologiske udgravning. I årtierne forud for den arkæologiske udgravning var den nordlige del af gravkomplekset udlagt som æbleplantage. I hele denne tid er der sket skade af forskelligt omfang på gravkomplekset, og dette skete uden bevidsthed om stedet forhistorie.

Ved den arkæologiske udgravning blev overjorden fjernet, og monumentet fik kortvarigt en monumental karakter. Særlig da flere randsten stadig var bevaret og stod som tydelige fremmedelelementer på stedet. Hos lokale besøgende opstod stedet som et nyt monument, og flere udtrykte forundring over den arkæologiske praksis med at forstyrre fortidsmindet for at kunne dokumentere det. Enkelte ønskede en reetablering af fortidsmindet, hvilket understreger, at stedet og dets kortvarige monumentale karakter havde gjort indtryk på dem. Efter den arkæologiske udgravning blev området reetableret og der blev plantet skov. Stedet er nu uden monumentalitet, og der er blevet sat punktum for en betydningsrejse, der har varet i årtusinder.

Summery

The long barrow at Blenstrup A monument in long-term perspective

In 2021, North Jutland Museums excavated an area of about 2200 m² south of Blenstrup in Østhimmerland. The area hosted a burial complex comprised of a long barrow of uncertain date to which additions were made on three occasions in the Early Bronze Age in the form of burials in turf-built mounds. The three Bronze Age graves contained grave goods such as a solid-hilted dagger, a tutulus, an armring and a tang-hilted dagger. In the Late Roman Iron Age, an urn was interred here with contents that included an ornamented bone comb and pin. The original long barrow was established on the surface of an arable field with ard marks that could not be dated more precisely, and underneath were features that could be dated to the Early Neolithic.

This was a complex monument that altered form several times during its period of active use. The burial complex incorporates numerous sub-elements such as mound fill, turf layers, stone rows, gravel border, ditches, posthole rows and burials. All of these lay on top of, or cut into, an earlier field surface with ard marks. The many sub-elements were added at various times and probably not always in the knowledge of what had gone before. Many of them could only be traced over shorter distances, and elucidation of their mutual relationships constitutes the greatest challenge in the description of the burial complex.

The repeated return to and alteration of the monument begs the question of the site's significance in a long-term perspective. With the construction of a long barrow, the barrow builders created a monument with the narrative they wished to communicate. Groups of people then returned to the site and changed or reinvented this narrative with each new mound construction. Each intervention was different, so each group's behaviour at the monument was according to their own premisses. Through their actions, they shaped the place and its visibility, and perception of the place changed drastically over time.

Noter

- 1 Jensen 1998, 22; Hellesen & Tuxen 1988, 40.
- 2 Andersen 2015, 265-267.
- 3 Andersen 2015, 267; Lundø 2018, 42.
- 4 Küchler 1999, 53.
- 5 Thomas 2020, 288-289.
- 6 Van Dyke & Alcock 2003, 3.
- 7 Van Dyke & Alcock 2003, 3
- 8 Van Dyke & Alcock 2003, 2-3.
- 9 Beck 2013, 35.
- 10 Eriksen & Andersen 2016, 112; Kristensen 2015, 32; Madsen 1993, 97.
- 11 Rudebeck 2002, 125.
- 12 Kaul 1988, 14-15.
- 13 Kristensen 2015, 33.
- 14 Beck 2013, 61; Kristensen 1991, 81; Rudebeck 2002, 126; Madsen 1979, 311.
- 15 Madsen & Petersen 1984, 65-71.
- 16 Mischka 2022.
- 17 Eriksen & Andersen 2016, 112-115.
- 18 Rønne 1979, 3-8.
- 19 Kjærum 1977, 20 og 26.
- 20 Eriksen & Andersen 2016, 52-53.
- 21 Holst 2013, 45-46.
- 22 Glob 1945, 159.
- 23 Nielsen & Simonsen 1987, 194-195.
- 24 Holst 2013, 68-69.
- 25 Brøndsted 1939, 35.
- 26 Boye 1896, 30-31.
- 27 Holst 2013, 69; Brøndsted 1939, 35-37; Glob 1967, 104.
- 28 sb. 120610-5; Boye 1896, 24-26.
- 29 Koch 2017, 182-183.
- 30 sb. 120301-10.
- 31 Beck 2013, 40.
- 32 Midgley 1985, 68; Kristensen 2015, 32.
- 33 Christiansen 1996, 44.
- 34 Ebbesen 2011, 60-161.
- 35 Midgley 1985, 57 og 75; Kristensen 2015, 33.
- 36 Kristensen 1989, 78.
- 37 Boye 1896, 19; sb. 110309-36.

- 38 Aner & Kersten 1981, 131; Aner & Kersten 1977, 142; Berglund 1980, 11.
- 39 Midgley 1985, 57.
- 40 Beck 2013, 39.
- 41 Eriksen & Andersen 2006, 71-73; Kristensen 2015, 29.
- 42 Midgley 1985, 293; Liversage 1992, 17.
- 43 Eriksen & Andersen 2016, 49.
- 44 Kristensen 2015, 32.
- 45 Rønne 1979, 7-8; Liversage 1992, 19-20.
- 46 Rønne 1979, 7-8; Liversage 1992, 19-20.
- 47 Kristensen 2015, 29.
- 48 Rønne 1979, 7-8.
- 49 Rønne 1979, 3.
- 50 Holst 2013, 66.
- 51 Dehn-Nielsen 1976, 116-117.
- 52 Schovsbo 1987, 131-138.
- 53 Poz-151130 2610±30 BP.
- 54 Andersen 2019, 124-126; Rønne 1979, 5.
- 55 Kristensen 2008, 10-11.
- 56 Christiansen 1996, 55; Larsson 2002, 156-157.
- 57 Beck 2013, 70.
- 58 Fischer 1980, 27; Beck 2013, 71.
- 59 Beck 2013, 72.
- 60 Beck 2013, 78.
- 61 Rudebeck 2002, 132.
- 62 Poz-151158 3270±30 BP; Poz-151039 3565±30 BP; Poz-151040 3320±35 BP; Poz-151159 3350±30 BP; Poz-151160 4100±35 BP; Poz-151042 4720±35 BP; Poz-151043 4715±35 BP; Poz-151129 3590±30 BP; Poz-151044 4920±35 BP; Poz-151045 4745±35 BP; Poz-151130 2610±30 BP; Poz-151181 4625±35 BP; Poz-151182 4740±35 BP; Poz-151131 4930±35 BP.
- 63 Beck 2013, 81.
- 64 Boye 1896, 19-20.
- 65 Dehn-Nielsen 1976, 82.
- 66 Bradley 2003, 221; Meskell 2003, 37.

Litteratur

- Andersen, L. 2015: Fortidsminder i forfald. KUMML 2015, s. 265-274.
<https://doi.org/10.1680/cdmre.60098.bm>
- Andersen, N.H. 2019: House sites under burial mounds in the Sarup area of South-West Funen. I: L.R. Sparrevohn, O.T. Kastholm og P.O. Nielsen (red.): Houses for the Living. Two-aisled houses from the Neolithic and Early Bronze Age in Denmark, bd. 1. University Press of Southern Denmark, Odense, s. 123-134.
- Aner, E. & K. Kersten 1977: Die Funde der älteren Bronzezeit des nordischen Kreises in Dänemark, Schleswig-Holstein und Nordniedersachsen. Bornholms, Maribo, Odense und Svendborg Amter. Bd. VI. København/Neumünster.
- Aner, E. & K. Kersten 1981: Die Funde der älteren Bronzezeit des nordischen Kreises in Dänemark, Schleswig-Holstein und Nordniedersachsen. Nordslesvig - Syd. Tønder, Åbenrå under Sønderborg Amter. Bd. VI. København/Neumünster.
- Beck, M.R. 2013: Højensvej Høj 7 — en tidligneolitisk langhøj med flere faser. Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie 2011-2012, s. 33-117.
- Berglund, J. 1980: Historien om Tvillingehøj. Fynske Minder 1979-80, s. 7-26.
- Boye, V. 1896: Fund af Egekister fra Bronzealderen i Danmark. Høst, København.
- Bradley, R. 2003: The Translation of Time. I: R.M. Van Dyke & S.E. Alcock (red.): Archaeologies of Memory. Blackwell, Oxford s. 221-227. <https://doi.org/10.1002/9780470774304.ch11>
- Brøndsted, J. 1939: Danmarks Oldtid. Bronzealderen. Gyldendalske Boghandel, København.
- Christiansen, D.V. 1996: Oreby Skov. Sydsjællands første langhøj med træbyggede strukturer. Kulturhistoriske studier 1996, s. 41-59.
- Dehn-Nielsen, H. 1976: 348 oldtidsminder i Jylland. Gyldendal, København.
- Ebbesen, K. 2011: Danmarks megalitgrave, bd. 1. Attika, København.
- Eriksen, P. & N.H. Andersen 2016: Dolmens in Denmark. Architecture and Function. Jysk Arkæologisk Selskab, Højbjerg.
- Fischer, C. 1980: Brendkroggård. En langhøj/langdysse ved Salten i Midtjylland. Antikvariske studier 4, s. 23-30.

- Glob, P.V. 1945: Studier over den jyske Enkeltgravskultur. Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie 1944, s. 1-282.
- Glob, P.V. 1967: Danske oldtidsminder. Gyldendal, København.
- Hellesen, J.K. & O. Tuxen 1988: Historisk atlas - Danmark. G.E.C. Gad, København.
- Holst, M.K., 2013: South Scandinavian Early Bronze Age barrows - a survey. I: M.K. Holst & M. Rasmussen (red.): Skelhøj and bronze age barrows of Southern Scandinavia, bd. 1. Jysk Arkæologisk Selskab, Højbjerg, s. 27-128.
- Jensen, J. 1998: Manden i kisten: hvad bronzealderens gravhøj gemte. Gyldendals Bogklubber, København.
- Kaul, F., 1988: Stolpedysse. Skalk 1988, hæfte 4, s. 12-15. https://doi.org/10.1007/978-3-642-83139-3_2
- Kjærum, P. 1977: En langhøjs tilblivelse. Antikvariske studier bd. 1, s. 19-26.
- Koch, N.E. 2017: Trap Danmark. Morsø. Vesthimmerland. Rebild. Mariagerfjord. 6. udgave.
- Kristensen, I.K. 1991: Storgård IV. An Early Neolithic Long Barrow near Fjelsø, North Jutland. Journal of Danish Archaeology 8, 1989, s. 72-87. <https://doi.org/10.1080/0108464X.1989.10590020>
- Kristensen, I.K. 2008. Koge-gruber - i klynger eller på rad og række. KUML 2008, s. 9-57. <https://doi.org/10.7146/kuml.v57i57.24655>
- Kristensen, I.K. 2015: Langhøje fra tidlig yngre stenalder - gravanlæg under neolitiseringsen af Danmark. Fra: <https://slks.dk/arkaeologisk-strategier/yngre-stenalder-3900-1800-fkr/grave#c110108> (hentet 21-07-2023).
- Küchler, S. 1999. The Place of Memory. I: A. Forty & S. Küchler (red.): The Art of Forgetting. Oxford, s. 53-72.
- Larsson, L. 2002: Långhögar i samhällsperspektiv. I: L. Larsson (red.): Monumentala gravformer I det äldsta bondesamhället. University of Lund, Lund, s. 147-172.
- Liversage, D. 1992: Barkær. Long Barrows and Settlements. Akademisk Forlag, København.
- Lundø, M.B, 2018: En tilsynsførendes dagbog. Odense Bys Museer, Odense, s. 40-49.
- Madsen, T. 1979: Earthen Long Barrows and Timber Structures: Aspects of the Early Neolithic Mortuary Practice in Denmark. Proceedings of the Prehistoric Society 45, s. 301-320. <https://doi.org/10.1017/S0079497X00009774>

- Madsen, T. 1993: Barrows with timber-built structures. I: S. Hvass & B. Storgaard (red.): *Digging into the Past. 25 Years of Archaeology in Denmark*. Jysk Arkæologisk Selskab, Højbjerg, s. 96-99.
- Madsen, T. & Petersen, J.E. 1984: Tidlig-neolitiske anlæg ved Mosegården. KUMML 1982-83, s. 61-120. <https://doi.org/10.7146/kuml.v31i31.109135>
- Meskel, L. 2003. Memory's Materiality: Ancestral Presence, Commemorative Practice and Disjunctive Locales. I: R.M. Van Dyke & S.E. Alcock (red.): *Archaeologies of Memory*. Blackwell, Malden, s. 34-55. <https://doi.org/10.1002/9780470774304.ch3>
- Midgley, M.S. 1985: *The Origin and Function of the Earthen Long Barrows of Northern Europe*. B.A.R., Oxford. <https://doi.org/10.30861/9780860543312>
- Mischka, D. 2022. *Das Neolithikum in Flintbek, Kr. Rendsburg-Eckernförde, Schleswig-Holstein. Ein feinchronologische Studie zur Besiedlungsgeschichte anhand von Gräbern*. Bd. 1-3. Dr. Rudolf Habelt GmbH, Bonn. <https://doi.org/10.38071/2025-00128-3>
- Nielsen, S. & J. Simonsen 1987. Enkeltgravhøje. I: I. Nielsen (red.): *Bevar din arv. 1937 Danmarks fortidsminder 1987*. Gad, København, s. 194-199.
- Rudebeck, E. 2002: Likt och olik i de sydiskandinaviska långhögarna. I: L. Larsson (red.): *Monumentala gravformer I det äldsta bondesamhället*. University of Lund, Lund, s. 119-146.
- Rønne, P. 1979: Høj over høj. Skalk 1979 hæfte 5, s. 3-8.
- Schovsbo, P.O. 1987. *Oldtidens vogne i Norden. Arkæologiske undersøgelser af mose- og jordfundne vogndelev af træ fra neolitikum til ældre middelalder*. Bangsbomuseet, Frederikshavn.
- Thomas, J. 2020. The Lives of Monuments and Monumentalising Life. I: A.B. Gebauer, L. Sørensen, A. Teather & A.C. Valera (red.): *Monumentalising Life in the Neolithic*. Oxbow Books, Oxford, s. 287-298. <https://doi.org/10.2307/j.ctv13pk66m.29>
- Van Dyke, R.M. & S.E. Alcock 2003. *Archaeologies of Memory: An Introduction*. I: R.M. Van Dyke & S.E. Alcock (red.): *Archaeologies of Memory*. Blackwell, Malden, s. 1-13. <https://doi.org/10.1002/9780470774304.ch1>